



บทที่ 1

บทนำ

## ความเป็นมาและสภาพปัญหา

กระบวนการทางการเมืองนับเป็นกลไกที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้แต่ละประเทศมีระบบการปกครองที่เหมาะสมและมีความสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ อันจะนำมาซึ่งความมีเสถียรภาพทางการเมือง และความมีเสถียรภาพในประการต่าง ๆ และโดยเฉพาะกิจกรรมที่นับว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่ง อันจะทำให้กระบวนการทางการเมืองบรรลุเป้าหมายดังกล่าว คือ การเลือกตั้ง ทั้งนี้เพราะการเลือกตั้งเป็นการระดมความคิดเห็น เพื่อสร้างความชอบธรรมในการปกครอง จึงเป็นกระบวนการที่ได้มาซึ่งแนวนโยบายในการบริหารประเทศที่ผ่านการเลือกสรรจากประชาชน ดังนั้นบรรดาประเทศต่าง ๆ ในโลก ไม่ว่าจะเป็นการปกครองในระบอบใด หรือลัทธิการเมืองใดต่างก็พยายามที่จะจัดให้มีการเลือกตั้งด้วยกันทั้งสิ้น<sup>1</sup> ในประเทศที่มีการปกครองในแบบประชาธิปไตย การเลือกตั้งถือว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่ง เพราะการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ ซึ่งการปกครองในปัจจุันไม่สามารถที่จะให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองได้โดยตรงดังอดีต อันเนื่องมาจากจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ขนาดของประเทศที่กว้างใหญ่ ตลอดจนความยุ่งยากซับซ้อนของกิจกรรมที่ต้องทำการตัดสินใจล้วนเป็นอุปสรรคขัดขวางการมีส่วนร่วมในการปกครองของประชาชนโดยตรง จึงหันมานิยมใช้ประชาธิปไตยโดยอ้อม<sup>2</sup> โดยประชาชนจะเลือกตั้งผู้แทนเข้าทำหน้าที่แทนตน ดังนั้นการมีตัวแทนของประชาชนหรือการมีระบบตัวแทน (system of representation) จึงเป็นสิ่งจำเป็นและหลีกเลี่ยงไม่ได้ของระบบการเมือง ด้วยเหตุผลนี้ระบบตัวแทนจึงเป็น

---

<sup>1</sup>พรศักดิ์ ค่องแก้ว, การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่น เขตที่ 3, 18 เมษายน 2526 เอกสารวิจัย (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2527), หน้า 3-7.

<sup>2</sup>Richard Rose, Electoral Behavior : A Comparative Handbook (New York : Free Press, 1974), p. 3.

กลไกหรือเครื่องมือที่ขาดไม่ได้ของประชาธิปไตยในโลกปัจจุบัน<sup>3</sup> ซึ่งหลักของระบบตัวแทน คือ การมีบุคคลจำนวนหนึ่งเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารประเทศในทิศทางที่ตอบสนองต่อประชาชนของประเทศผู้เลือกตนเข้ามาบริหารประเทศ อีกทั้งอำนาจที่ใช้ในการบริหารนั้น เป็นอำนาจที่รับมาจากประชาชนของประเทศ<sup>4</sup> และเพื่อให้บรรลุถึงหลักการดังกล่าว ทุกประเทศใช้ "การเลือกตั้ง" เป็นตัวกลางที่สำคัญ นอกจากนี้การเลือกตั้งยังทำหน้าที่เป็น "กลไกเชื่อมโยง" (linkage mechanism) เพื่อสะท้อนถึงทัศนคติของสาธารณะชนต่อนโยบายของรัฐบาลและการเลือกตั้งยังมีบทบาททางอ้อมในการทำให้อำนาจของรัฐบาลเป็นไปโดยถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งจากความจริงที่ว่ารัฐบาลได้รับการเลือกสรรมาจากประชาชน ประชาชนจึงยอมรับในสิทธิอำนาจหน้าที่ของรัฐ ส่วนในด้านของประชาชนถ้าเปรียบเทียบปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นศาสนา การเลือกตั้งก็เป็นเสมือนการประกอบพิธีทางศาสนาที่สำคัญทำให้บุคคลรู้สึกว่าเป็นสมาชิกของศาสนา นั่นก็คือการเลือกตั้งทำให้บุคคลรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น - ทำให้บุคคลค่อย ๆ รับเอาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยแทรกซึมเข้าไปในจิตใจ<sup>5</sup>

การเลือกตั้งในปัจจุบันนับวันจะมีความสลับซับซ้อน มีปัจจัยหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเลือกตั้งมากขึ้น และที่สำคัญได้มีการใช้จ่ายเงินสำหรับการเลือกตั้งในแต่ละครั้งเพิ่มทวีมากขึ้นตามลำดับ จนสร้างความสำคัญแก่องค์การทางการเมืองในระดับต่าง ๆ มากตามไปด้วย จากลักษณะดังกล่าว ทำให้การเลือกตั้งมีการแข่งขันทางการเมืองกันอย่างกว้างขวางและมีความเข้มข้นสูง ซึ่งผู้สมัครรับเลือกตั้งแต่ละคนจะมีกลยุทธ์ และเทคนิคในการดำเนินการรณรงค์หาเสียงในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เพื่อให้ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งเป็นตัวแทนของประชาชนในที่สุด ดังนั้นกิจกรรมที่สำคัญของผู้สมัครรับเลือกตั้งก็คือ การรณรงค์หาเสียงเลือกตนเป็นตัวแทน ซึ่งผู้สมัครแต่ละคนจะใช้วิธีการหาเสียงที่แตกต่างกันออกไปตามความรู้ ความสามารถของแต่ละ

<sup>3</sup> กนก วงษ์ตระหง่าน, ประชาธิปไตยกับพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526), หน้า 42.

<sup>4</sup> Carl Cohen, Democracy (New York : Free Press, 1971), p. 76.

<sup>5</sup> Richard G. Niemi and Herbert F. Weisberg, Controversies in American Voting Behavior (San Francisco : W.H. Freeman and Company, 1976), pp. 2-3.

บุคคล ตลอดจนจำนวนประชากร ขนาดและลักษณะของภูมิศาสตร์ของเขตเลือกตั้งเป็นสิ่งสำคัญ สำหรับวิธีการในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในปัจจุบันมีวิธีการที่สำคัญอยู่ 5 ประการ ดังนี้ คือ<sup>6</sup>

1. การโฆษณา ในการโฆษณาผู้สมัครรับเลือกตั้งอาจใช้วิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลายวิธี ดังต่อไปนี้คือ

1.1 ป้ายโฆษณา เป็นวิธีการที่ใช้กันโดยทั่วไปในทุกประเทศ ทั้งนี้เพื่อโฆษณาให้ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้มีความคุ้นเคยกับใบหน้าของผู้สมัคร แผ่นป้ายโฆษณาจะมีขนาดรูปแบบ และสีสันทันให้เป็นที่สะดุดตา ในแผ่นป้ายจะมี รูปภาพ ชื่อ หมายเลขประจำตัว หรือคำขวัญของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสิ่งสำคัญ

1.2 ใบโฆษณา ใบโฆษณาจะพิมพ์กันหลายขนาด นับตั้งแต่ใบปลิวขนาดเท่าหนังสือพิมพ์ จนถึงการ์ดขนาดเล็ก ๆ ซึ่งมักจะบรรจุข้อความเช่นเดียวกับป้ายโฆษณา แต่ใบโฆษณาอาจจะพิมพ์ข้อความที่เป็นประโยชน์ลงไปด้วย เช่น ปฏิทิน กรรมวิธีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

1.3 การใช้รถโฆษณาหาเสียงเคลื่อนที่ เป็นวิธีการใช้ผู้โฆษณานั่งรถและประกาศโฆษณาผู้สมัครรับเลือกตั้งไปเรื่อย ๆ ซึ่งส่วนมากจะไม่ได้ผลเพราะประชาชนได้ฟังข้อความเพียงบางตอนในขณะที่รถผ่านไปเท่านั้น การโฆษณาจึงได้ผลไม่เต็มที่

2. การหาคะแนนนิยม ซึ่งอาจจะกระทำได้ในวิธีต่อไปนี้

2.1 การเดินทางไปเยี่ยมเยียนเพื่อหาเสียงหรือที่เรียกว่า "วิธีเคาะประตูบ้าน" หมายถึง การที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งเดินทางไปพบปะ พูดคุย กับประชาชนถึงบ้าน และขอให้ผู้ที่อยู่ในบ้านนั้นไปลงคะแนนเสียงให้กับตน

2.2 การพูดในที่ชุมนุมชนหรือที่เรียกว่าการปราศรัยหาเสียง หมายถึง การที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งออกแสดงตัวตามที่สาธารณะ โดยการนัดหมายให้ประชาชนมาชุมนุมรับฟังคำปราศรัย

---

<sup>6</sup>มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชารัฐศาสตร์, สถาบันและกระบวนการทางการเมืองของไทย หน่วยที่ 8-15 (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายการพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527), หน้า 761 - 763.

3. การใช้สื่อมวลชน เป็นการหาเสียงโดยการโฆษณาผู้สมัครรับเลือกตั้งทางวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์ และทางหนังสือพิมพ์ ซึ่งบางประเทศกำหนดให้สถานีวิทยุโทรทัศน์และสถานีวิทยุกระจายเสียงจัดเวลาฟรีแก่พรรคการเมืองต่าง ๆ เพื่อโฆษณาผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ส่งเข้าแข่งขันรับเลือกตั้ง

4. การแจกสิ่งของเงินทอง การแจกสิ่งของเป็นวิธีการที่นิยมใช้กันมากและประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีในอดีต แต่ในปัจจุบันโดยเหตุที่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำลงมาก ความนิยมในการแจกสิ่งของจึงลดน้อยลงไป เปลี่ยนมาเป็นการแจกเงินแทนหรือที่เรียกว่า "ซื้อเสียง" ทั้งนี้เพราะการแจกสิ่งของถ้าผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่มีข้อมูลเพียงพอว่าประชาชนในท้องถิ่นมีความต้องการสิ่งของประเภทใดก็ไม่อาจชนะใจผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้ วิธีที่ดีที่สุดคือแจกเงินหรือที่เรียกว่า "ซื้อเสียง" ซึ่งผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสามารถนำเงินไปใช้จ่ายได้ตามความพอใจ การซื้อเสียงเป็นวิธีที่ผิดกฎหมายจึงเป็นที่ไม่เปิดเผยและยอมรับว่ากระทำกันจริง

5. การใช้ห้วคะแฉน ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะหาบุคคลเพื่อเป็นตัวแทนของตนในท้องถิ่นต่าง ๆ ในเขตเลือกตั้ง เพื่อคุมคะแฉนเสียงหรือสร้างคะแฉนนิยมให้ ทั้งนี้เพราะผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่สามารถดำเนินการด้วยตนเองได้อย่างทั่วถึง ห้วคะแฉนจะทำหน้าที่แทนผู้สมัครในการสร้างคะแฉนนิยมในกลุ่มคนที่ตนมีความคุ้นเคย และมีอิทธิพลอยู่โดยรับผิดชอบในการควบคุมการลงคะแฉนเสียงภายในเขตความสามารถของตนให้เป็นของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ตนเป็นตัวแทน โดยทั่วไปห้วคะแฉนจะเป็นบุคคลที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งมีความรู้คุ้นเคยเป็นอย่างดี และให้ความเชื่อถือและมีความศรัทธาในบุคคลนั้น หรืออาจกล่าวได้ว่าห้วคะแฉนจะเป็นผู้มีอิทธิพลต่อผู้ลงคะแฉนเสียง บุคคลเหล่านี้ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน หรือครูในท้องถิ่นนั้น ๆ ระบบห้วคะแฉนที่เกิดขึ้นเนื่องจากผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่เป็นที่รู้จักสนิทสนมของประชาชนในทุกท้องถิ่นในเขตเลือกตั้ง และประชาชนเองเมื่อไม่รู้จักผู้สมัครทุกคนก็ไม่มี ความมั่นใจว่าจะลงคะแฉนเสียงให้กับผู้สมัครคนใด หากบุคคลที่ตนเชื่อถือและมีความศรัทธาให้คำแนะนำหรือชักจูงก็พอจะมั่นใจได้ ระบบห้วคะแฉนเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า มีความสำคัญต่อการตัดสินใจของผู้ลงคะแฉนเสียงมาก ไม่ว่าจะ เป็นระบบการเมืองตะวันตกหรือประเทศกำลังพัฒนา ส่วนวิธีการที่ห้วคะแฉนใช้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งอาจแตกต่างกันออกไปในระบบการเมืองต่าง ๆ

สำหรับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของไทยในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2476 นั้น พบว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งหาเสียงโดยอาศัยบุคลิกภาพ ความสามารถ และชื่อเสียงส่วนตัวเป็นสำคัญ โดยที่ยังไม่มีการกำหนดนโยบายเป็นส่วนรวมของกลุ่มและพรรคแต่อย่างใด<sup>7</sup> ส่วนการรณรงค์หาเสียงในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่สองเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2480 จะเห็นได้ว่าการหาเสียงเริ่มมีความคึกคัก และมีความรุนแรงมากกว่าครั้งแรก มีการใช้สิทธิพลและความรุนแรงเพิ่มขึ้น จนเกิดการปะทะกันระหว่างผู้สนับสนุนผู้สมัครของแต่ละฝ่าย<sup>8</sup> ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในครั้งต่อ ๆ มา การหาเสียงมีความเข้มข้นและเพิ่มความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นตามความถี่ของการเลือกตั้ง ซึ่งผู้สมัครแต่ละคนจะใช้วิธีการ เทคนิค ยุทธวิธีที่แตกต่างออกไป และวิธีการหนึ่งที่ผู้สมัครนิยมใช้กันอย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพเป็นอย่างยิ่ง คือ การใช้ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางความคิดเห็น และโดยเฉพาะบุคคลที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือ มีความข่าเกรง ตลอดจนผู้มีอิทธิพลในชุมชนนั้น เข้ามาช่วยเหลือและเข้าร่วมในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง โดยบุคคลดังกล่าวจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากผู้สมัครรับเลือกตั้งในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งคนทั่วไปเรียกบุคคลเหล่านี้ว่า "หัวคะแนน"<sup>9</sup>

การศึกษา "หัวคะแนน" ในเมืองไทยยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาย่างจริงจัง ว่าบุคคลที่เป็นหัวคะแนนเข้ามาเป็นหัวคะแนนได้อย่างไร และหัวคะแนนเข้ามามีบทบาทในกระบวนการเลือกตั้งของไทยตั้งแต่เมื่อไหร่ แต่อย่างไรก็ตามหัวคะแนนได้รับการกล่าวขวัญถึงกันอย่างกว้างขวางเป็นอย่างมากในการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ 7 เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2500 ซึ่งขณะนั้นมี จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี การเลือกตั้งในครั้งนั้นมีความสำคัญต่อการเมืองไทยเป็นอย่างมากกล่าวคือ เป็นการเลือกตั้งที่มีการแข่งขัน

<sup>7</sup>ไพโรจน์ โทธิวงศ์ และ สุวิทย์ สุทธิจิระพันธ์, "การเลือกตั้งทั่วไป มกราคม 2518" ในชุดเบื้องหลังเหตุการณ์ปัจจุบัน (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 6-7.

<sup>8</sup>บรรณิณี เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุรวัฒน์, การเมืองไทยในระบบรัฐสภา (กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา, 2517), หน้า 76 - 77.

<sup>9</sup>Gary S. Merritt Suwanarat "Parliamentary Campaign Network and Strategies : Thailand 1983", รัฐศาสตร์ปริทัศน์ 7 (มิถุนายน-พฤศจิกายน 2528) : 152.



ระหว่างพรรคการเมืองที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นจากกฎหมายพรรคการเมืองอย่างจริงจังกว่า  
 ครั้งก่อน ๆ และประกอบกับการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งในครั้ง  
 ด้วย การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งจึงเป็นไปอย่างเข้มข้น มีการใช้หัวคะแนนในการระดมคน  
 ไปลงคะแนนเสียง มีการใช้ข้อพิพาทขู่กันอย่างกว้างขวาง จนได้ชื่อว่าเป็นการเลือกตั้งที่  
 ใช้วิธีการ "สกปรก" มากที่สุด<sup>10</sup> สำหรับการรณรงค์หาเสียงของการเลือกตั้งในระยะ  
 หลัง ๆ ผู้สมัครรับเลือกตั้งเริ่มให้ความสำคัญในบทบาทของหัวคะแนนมากขึ้น มีการใช้หัว  
 คะแนนในการหาเสียงให้กับตนเองหรือผู้ที่ตนให้การสนับสนุน ซึ่งสามารถช่วยเหลือผู้สมัคร  
 ได้เป็นอย่างดี การใช้หัวคะแนนเพื่อเป็นฐานสนับสนุนและหาคะแนนเสียงจากประชาชนใน  
 ระยะหลังนับว่าประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมาก จากเหตุผลดังกล่าวทำให้การใช้หัวคะแนน  
 ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งได้รับความนิยมนับอย่างสูงจากผู้สมัครทุกระดับ ในขณะที่  
 เดียวกันจะมีการให้ผลประโยชน์ตอบแทนแก่หัวคะแนนมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ความสำคัญของ  
 การเลือกตั้งในแต่ละครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นเขตการเลือกตั้งที่มีการแข่งขันกันอย่าง  
 เข้มข้น มีความหมายและมีความสำคัญแล้ว การรณรงค์หาเสียง เทคนิค ยุทธวิธี การใช้  
 เงินใช้ข้อพิพาทจะทวีมากตามลำดับ และที่สำคัญคือการนำหัวคะแนนมาใช้ ถ้าผู้สมัครผู้ใดมี  
 หัวคะแนนเป็นจำนวนมาก และสามารถนำหัวคะแนนอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว โอกาสได้รับการ  
 เลือกตั้งค่อนข้างสูงมากตามไปด้วย จนเป็นที่กล่าวขวัญโดยทั่วไปว่า ผู้สมัครผู้ใดต้องการ  
 ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง จะต้องทุ่มเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการหาเสียงและหาหัว  
 คะแนนไว้เป็นจำนวนมาก ๆ ตลอดจนการจัดตั้งเครือข่าย กลไกของหัวคะแนนเพื่อทำหน้าที่  
 ช่วยเหลือผู้สมัครในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง จากบทบาทและความสำคัญของหัวคะแนน  
 จึงทำให้ผู้สมัครส่วนมากให้ความสำคัญแก่หัวคะแนนมากกว่าผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง จาก  
 ปรากฏการณ์ดังกล่าวจะทำให้ผู้ได้รับการเลือกตั้งมาด้วยวิธีการเช่นนี้ไม่ใช่เป็นตัวแทนของ  
 ประชาชนโดยแท้จริง แต่เป็นเพียงตัวแทนของกลุ่มหัวคะแนนเท่านั้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ  
 การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอีกด้วย จากสภาพดังกล่าวและประกอบกับหัวคะแนน  
 เป็นเรื่องที่ยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษารายละเอียดจริงจังจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจแก่การศึกษาถึงการที่  
 บุคคลเข้ามาเป็นหัวคะแนนว่าเข้ามาเป็นได้อย่างไรในระบบการเลือกตั้งของไทย หัวคะแนน  
 กับผู้สมัครรับเลือกตั้งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับลักษณะเช่นไร และหัวคะแนนใช้วิธีการ  
 เช่นไรที่ทำให้ผู้ออกเสียงเลือกตั้งเลือกผู้สมัครที่ตนให้การสนับสนุน

<sup>10</sup>พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดมุกดาหารแทน  
 ตำแหน่งที่ว่าง 14 สิงหาคม 2526 เอกสารวิจัย (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการ-  
 พิมพ์, 2527), หน้า 45-46.

### วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อให้ทราบถึงลักษณะในประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

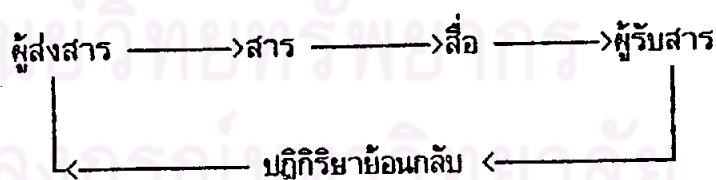
1. เพื่อศึกษาถึงการที่บุคคลเข้ามาเป็นหัวข้อแนะนำเข้ามาเป็นได้อย่างไรในระบบการเลือกตั้งของไทย
2. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างหัวข้อแนะนำกับผู้สมัครรับเลือกตั้งว่ามีความสัมพันธ์กันในลักษณะอย่างไร
3. เพื่อศึกษาว่าหัวข้อแนะนำใช้วิธีการเช่นไรจึงทำให้ผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งลงคะแนนเสียง เลือกผู้สมัครที่ตนให้การสนับสนุน

### ทฤษฎีและแนวความคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างหัวข้อแนะนำกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้วิจัยได้อาศัยทฤษฎีและแนวความคิดหลายอย่างด้วยกันเป็นกรอบในการศึกษา เพื่อให้สามารถอธิบายได้อย่างครอบคลุมอย่างทั่วถึงซึ่งประกอบด้วย

1. การศึกษาถึงการที่บุคคลเข้ามาเป็นหัวข้อแนะนำในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฏรนั้น ผู้วิจัยมีความคิดว่าจะเกิดจากกระบวนการสื่อสารระหว่างผู้สมัครกับประชาชนกล่าวคือ ผู้สมัครทุกคนจะต้องมีการติดต่อสื่อสาร หรือส่งข่าวสารของตนโดยการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ไปสู่ประชาชนในเขตเลือกตั้ง แต่เนื่องจากมีประชาชนจำนวนมาก และมีความหลากหลาย ผู้สมัครจึงไม่สามารถส่งข่าวสารได้อย่างทั่วถึง หรือข่าวสารที่ส่งไปไม่มีอิทธิพลเพียงพอในการจูงใจ โน้มน้าวใจให้คล้อยตาม ดังนั้นผู้สมัครต้องอาศัยบุคคลเป็นสื่อในการติดต่อสื่อสาร เพื่อทำหน้าที่แทนตน ในการนำข่าวสารไปสู่ประชาชนผู้รับสาร จากประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงอาศัยแนวความคิดทางทฤษฎีการสื่อสารและแนวความคิดการสื่อสารสองชั้นตอนมาเป็นกรอบเพื่ออธิบายการที่บุคคลเข้ามาเป็นหัวข้อแนะนำซึ่งมีรายละเอียดที่สำคัญดังนี้ คือ

1.1 ทฤษฎีการสื่อสาร (communication theory) สำหรับแนวความคิดของทฤษฎีการสื่อสารที่จะใช้มาอธิบายถึงการที่บุคคลเข้ามาเป็นหัวคะแนนโดยผ่านกระบวนการในการติดต่อสื่อสารกันระหว่างผู้สมัครกับประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเพื่อขอความสนับสนุนจากประชาชนให้ได้มากที่สุด สำหรับการสื่อสารมีความหมายหลายประการด้วยกันซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไปในแง่มุมที่แตกต่างกัน แต่ที่เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางจากการให้ความหมายของ Harold D. Lasswell<sup>11</sup> นักรัฐศาสตร์ชื่อดังได้อธิบายความหมายของการสื่อสารโดยแยกแยะให้เห็นองค์ประกอบต่าง ๆ ของการสื่อสาร โดยอยู่ในรูปของประโยคคำถามว่า "ใครบอกอะไร แก่ใคร โดยช่องทางไหน และมีผลอย่างไร" (Who Says What, In Which channels, To whom With what effects?) ตามแนวความคิดนี้ การสื่อสารจะมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ แหล่งสารหรือผู้ส่งสาร (source หรือ who) สาร (message หรือ what) สื่อหรือช่องทาง (medium หรือ channel) ผู้รับสาร (receiver หรือ whom) และผลที่เกิดขึ้น (what effect) จากความหมายของการสื่อสารข้างต้น จะเห็นได้ว่าการสื่อสารมีลักษณะของกระบวนการ สามารถพิจารณาได้เหมือนระบบหนึ่งซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ต่อกันและกันอันได้แก่ ผู้ส่งสารหรือแหล่งสาร สาร ช่องทางหรือสื่อ ผู้รับสาร และองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ปฏิกริยาย้อนกลับ (feed-back) เป็นปฏิกริยาที่เกิดขึ้นภายหลังจากผู้ส่งสาร ส่งสาร ไปสู่ผู้รับสาร และผู้รับสารมีปฏิกริยากลับมา ดังนั้นพอสรุปได้ว่าการสื่อสารจึงเป็นกระบวนการที่เริ่มจาก ผู้ส่งสารโดยผ่าน ช่องทางหรือสื่อไปสู่ ผู้รับสาร ดังรูปภาพข้างล่างนี้



<sup>11</sup>Harold D.Lasswell, "The Structure and Function of Communication in Society" in Bernard Berelson and Morris Janowitz (eds), Reading in Public Opinion and Communication (New York : Free Press, 1966), p. 178.



จากแนวความคิดของการสื่อสารเหล่านี้ ผู้วิจัยจะใช้มาอธิบายถึงการเข้ามาเป็น หัวคะแนนของบุคคลโดยจะเน้นองค์ประกอบบางอย่างโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ช่องทาง หรือ สื่อ เป็นสำคัญ ซึ่งในการส่งข่าวสารนั้น ผู้ส่งข่าวสารจะต้องส่งโดยผ่านสื่อ โดยที่ผู้ส่งข่าวสาร จะต้องเลือกประเภทและลักษณะของสื่อที่สื่อมีอยู่หลายประเภทด้วยกันที่สำคัญคือ สื่อสารมวลชน ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น และสื่อบุคคลซึ่งใช้บุคคลในการนำสื่อนี้อาจจะได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้นำทางความคิดเห็น เป็นต้น สำหรับการรณรงค์หาเสียงของผู้สมัคร ผู้สมัครแต่ละคนจะส่งข่าวสารของตนไปสู่ประชาชนเพื่อโน้มน้าว จูงใจ ให้มีความเห็นคล้อยตามตนเพื่อที่จะทำให้ประชาชนที่รับข่าวสารจะได้ลงคะแนนเลือกตนเอง ดังนั้นผู้สมัครจะต้องส่งข่าวสารที่มีอยู่โดยผ่านสื่อทุกชนิดให้ได้มากที่สุด และมีอิทธิพลเพียงพอ ในการดึงดูดใจประชาชนผู้รับสาร และสื่อประเภทหนึ่งที่คุณสมัครใช้และได้ผลมากก็คือ สื่อบุคคล จากจุดนี้เองที่เปิดโอกาสให้บุคคลเข้าเป็นหัวคะแนนให้กับผู้สมัคร เพื่อทำหน้าที่เป็น สื่อนำสารของผู้สมัครไปสู่ประชาชนผู้รับสาร จากแนวความคิดทางทฤษฎีการสื่อสารนี้สามารถ อธิบายการเข้ามาเป็นหัวคะแนนของบุคคลได้ แต่อย่างไรก็ตามเพื่อให้การอธิบายมีอำนาจ การอธิบายมากยิ่งขึ้นและมองเห็นได้เด่นชัดถึงความสำคัญของสื่อบุคคล จึงขอนำแนวความคิดการสื่อสารสองขั้นตอนซึ่งเกิดขึ้นในระบบการสื่อสารของคนเราโดยจะกล่าวในส่วนต่อไปนี้

1.2 แนวความคิดการสื่อสารสองขั้นตอน (two-step-flow of communication) เป็นแนวความคิดที่เกิดจากความคิดที่ว่ามนุษย์มิได้อยู่โดดเดี่ยวในสังคม แต่ได้มีการติดต่อกันสัมพันธ์กันกับบุคคลอื่นในลักษณะของกลุ่มปฐมภูมิ หรือทุติยภูมิ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมนี้ก่อให้เกิดเป็นเครือข่าย (interpersonal network) ในการสื่อสารซึ่งมีหน้าที่คือ เป็นช่องทางการถ่ายทอดข่าวสารเข้าไปในสังคมและเป็นแหล่งของอิทธิพลกลุ่มหรืออิทธิพลของบุคคลที่มีผลต่อความคิดและการกระทำของสมาชิกในสังคม จากการศึกษาของลาซาร์สเฟลด์ และคณะ พบว่าข่าวสารจากสื่อมวลชนมักจะไม่ไปถึงกลุ่มผู้รับโดยตรง แต่จะไปถึงผู้รับสารในลักษณะกระบวนการสองทอดกล่าวคือ ขั้นแรกจะเข้ามาถึงบุคคลในสังคมก่อนแล้วบุคคลเหล่านี้จะส่งต่อไปยังบุคคลอื่น ๆ ในสังคมอีกทอดหนึ่ง บุคคลดังกล่าวเราเรียกว่า ผู้นำทางความคิดเห็น (opinion leader) จากแนวความคิดการสื่อสารสองขั้นตอนพอสรุปได้ว่า ข่าวสารที่ส่งมาจากสื่อมวลชนต่าง ๆ จะผ่านไปยังบุคคล ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเป็นผู้นำทางความคิดเห็น และบุคคลนี้จะส่งข่าวสารผ่านไปสู่ประชาชนผู้รับสารอีกทอดหนึ่ง ซึ่งบุคคลที่เป็นสื่อนี้จะมีอิทธิพลสามารถโน้มน้าว ชักจูงใจ ให้ผู้รับสารคล้อยตามตนไปด้วย เมื่อพิจารณาในแง่การรณรงค์หาเสียง ผู้สมัครจะต้องส่งข่าวสารไปสู่ประชาชนโดยผ่านสื่อผู้นำสารและสื่อที่มีอิทธิพลในการโน้มน้าวใจ ก็คือ สื่อบุคคล

โดยที่ผู้สมัครจะใช้บุคคลเหล่านี้ในการหาเสียงสนับสนุน บุคคลดังกล่าวส่วนใหญ่แล้วจะเป็นผู้นำทางความคิดเห็น จากการสื่อสารสองชั้นตอนนี้จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้บุคคลเข้ามาเป็นหัวคะแนนให้กับผู้สมัครในการรณรงค์หาเสียงนั่นเอง

2. ในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างหัวคะแนนกับผู้สมัครรับเลือกตั้งนี้ โดยที่ความสัมพันธ์ของบุคคลดังกล่าวมีลักษณะของการพึ่งพาอาศัย และการช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้วิจัยมีความคิดว่าลักษณะของความสัมพันธ์ดังกล่าวน่าจะเข้าลักษณะของความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์ - ผู้ใต้อุปถัมภ์ (patron-client relation) และตามแนวความคิดตามหลักธรรมของพุทธศาสนาเกี่ยวกับธรรมสำหรับการยึดเหนี่ยว ทุกหันหน้าใจให้เกิดความความรักใคร่ เคารพนับถือ นั่นคือ "สังคหวัตถุ 4" ผู้วิจัยจึงขอนำแนวความคิดทั้งสองมาใช้เป็นกรอบในการอธิบายถึงลักษณะของความสัมพันธ์ของบุคคลทั้งสอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวความคิดความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์-ผู้ใต้อุปถัมภ์ (patron-client relation) ความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์-ผู้ใต้อุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในลักษณะของสังคมวิทยาที่คนเราเมื่ออยู่ด้วยกันในสังคมย่อมมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน สำหรับความหมายของความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์ - ผู้ใต้อุปถัมภ์นี้ James C.Scott ได้กล่าวว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคล 2 คน อันจะนำไปสู่การมีมิตรภาพส่วนบุคคลต่อกัน โดยที่ผู้มีสถานภาพสูงกว่า (ผู้อุปถัมภ์) ใช้อิทธิพลและทรัพยากรที่มีอยู่ของตน ในการจัดหา ป้องกันผลประโยชน์ หรือทั้งสองอย่างให้กับผู้มีสถานภาพที่ต่ำกว่า (ผู้ใต้อุปถัมภ์) โดยที่ผู้ใต้อุปถัมภ์จะตอบแทนโดยการให้การสนับสนุน และการบริการแก่ผู้อุปถัมภ์<sup>12</sup> จากแนวความคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์ - ผู้ใต้อุปถัมภ์ เป็นความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานในเชิงแลกเปลี่ยนที่ไม่มีความเท่าเทียมกัน ผู้อุปถัมภ์จะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือหรือการให้บริการต่าง ๆ มากกว่าผู้ใต้อุปถัมภ์เห็นว่าตนเองไม่มีความจำเป็นต้องพึ่งพาผู้อุปถัมภ์อีกต่อไป ความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงสิ้นสุดลง ในเรื่องนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้อธิบายเสริมว่า เมื่อพิจารณาในสังคมไทยเราแล้วจะพบว่าความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์ - ผู้ใต้อุปถัมภ์ จะมีลักษณะเช่นเดียวกับความสัมพันธ์ระหว่างนาย - โพร ในสังคมไทยสมัยโบราณ

<sup>12</sup>James C.Scott, "Patron-Client Political Change in Southeast Asia," The American political Science Review 66 (1972)

หรือถ้าพิจารณาในปัจจุบันจะพบได้ในความสัมพันธ์ระหว่าง พ่อเลี้ยง - บริวาร ในสังคมภาคเหนือของไทย สำหรับบรรดา โพร่ และบริวาร (ผู้ใต้อุปถัมภ์) อาจจะมีลูกน้องหรือบริวารเป็นของตนเองอีกทอดหนึ่งอีกต่อไปก็ได้ แต่ถึงที่สุดแล้วบรรดาโพร่และบริวารทุกคนจะต้องขึ้นต่อนายหรือต่อพ่อเลี้ยง (ผู้อุปถัมภ์) อีกทีหนึ่งนั่นเอง เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าคณะกับผู้สมัครรับเลือกตั้งจะเห็นได้ว่า หัวหน้าคณะอาสาเข้ามาช่วยเหลือผู้สมัครส่วนใหญ่แล้วจะมีความสัมพันธ์ เคยให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันกับผู้สมัคร การช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันนั้นเป็นการช่วยเหลือทุก ๆ ด้านที่แต่ละฝ่ายต้องการ และสามารถช่วยเหลือได้ การช่วยเหลือในการหาเสียงจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของความช่วยเหลือที่มีต่อกันระหว่างหัวหน้าคณะกับผู้สมัคร

2.2 แนวความคิดตามหลักธรรมของศาสนาเรื่อง "สังคหวัตถุ 4" เป็นแนวความคิดที่ผู้วิจัยนำมาเพื่อที่จะจัดประเภทของความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์-ผู้ใต้อุปถัมภ์ ระหว่างหัวหน้าคณะกับผู้สมัครรับเลือกตั้งว่าจะเป็นในลักษณะอย่างไร สำหรับหลักธรรมเรื่องสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติมีความรักใคร่ เอ็นดู เคารพนับถือ มีความสามัคคีกลมเกลียวกันซึ่งมีหลักการที่สำคัญอยู่ 4 ประการด้วยกัน คือ

ทาน หมายถึง การให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้สมควรให้โดยการให้ไม่คิดผลตอบแทน ในที่นี้หมายถึงการที่ผู้สมัครและหัวหน้าคณะมีความสัมพันธ์ในลักษณะมีการช่วยเหลือต่อกันในรูปของการให้แบ่งปันสิ่ง หรือการที่ผู้สมัครได้แจกจ่ายเงินทอง สิ่งของต่าง ๆ แก่ประชาชนในการหาเสียงเลือกตั้ง

ปิยวาจา หมายถึง การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน ชำชิ่งดูดี คมคาย ในที่นี้หมายถึงการที่หัวหน้าคณะกับผู้สมัครมีความสัมพันธ์โดยอาศัยการพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน หรือระหว่างผู้สมัครกับประชาชนโดยที่ผู้สมัครใช้ชีวิตการพูดจาเพื่อโน้มน้าวจิตใจ ให้มีความคิดเห็นคล้อยตามจนลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

อิตถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์แก่ผู้อื่นหรือต่อชุมชน หรือการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ ในที่นี้หมายถึงลักษณะของความสัมพันธ์ของหัวหน้าคณะกับผู้สมัครที่แต่ละฝ่ายมีลักษณะของการช่วยเหลือผู้อื่น ช่วยเหลือชุมชน หรือการที่ผู้สมัครสร้างสาธารณะประโยชน์ให้กับชุมชน หมู่บ้าน ตำบล เป็นต้น

สมานัตตา หมายถึง การมีตนเสมอ ไม่ถือตัวมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย ในที่นี้หมายถึงความสัมพันธ์ของหัวหน้าคณะ กับผู้สมัคร ในลักษณะที่ผู้สมัครมีความประพฤติอย่างเสมอต้นเสมอปลายทั้งก่อนการเลือกตั้งและตลอดจนการเลือกตั้งผ่านพ้นไปแล้ว ตลอดจนความประพฤติที่มีต่อประชาชนอย่างสม่ำเสมอไม่ว่าจะได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่ก็ตาม<sup>13</sup>

3. การศึกษาวิจัยถึงวิธีการที่หัวหน้าคณะใช้ในการหาเสียงกับประชาชนให้ลงคะแนนเลือกผู้สมัครที่ตนให้การสนับสนุนนั้น ผู้วิจัยมีแนวความคิดว่า การที่ประชาชนไปลงคะแนนเสียงเลือกผู้สมัครคนใดก็ตามนั้น น่าจะเกิดจากความพึงพอใจ ความเชื่อ ความศรัทธาในตัวผู้สมัครหรือหัวหน้าคณะที่ช่วยในการหาเสียง กับการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากผู้สมัครหรือหัวหน้าคณะ ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำแนวความคิดผู้นำทางความคิดเห็น และทฤษฎีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์มาเป็นกรอบ เพื่อใช้ในการอธิบายถึงวิธีการที่หัวหน้าคณะใช้ในการหาเสียง ซึ่งมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

### 3.1 แนวความคิดผู้นำทางความคิดเห็น (opinion leadership)

ผู้นำทางความคิดเห็นหมายถึง บุคคลที่มีความสามารถ มีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจและความเห็นของผู้อื่น<sup>14</sup> ผู้นำทางความคิดเห็นเกิดขึ้นจากระบบการสื่อสารระหว่างบุคคลกล่าวคือ ผู้นำทางความคิดเห็นจะเป็นผู้ที่นำข่าวสารจากสื่อสารมวลชนเช่นวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ตลอดจนข่าวสารจากแหล่งข่าวต่าง ๆ ที่ส่งมาเช่นจากทางการ จากชุมชนอื่น สู่ประชาชน กล่าวโดยสรุปข่าวสารที่ส่งมาจะผ่านผู้นำทางความคิดเห็นก่อน และผู้นำทางความคิดเห็นจะส่งต่อไปยังประชาชนผู้รับสารอีกทอดหนึ่ง ผู้นำทางความคิดเห็นไม่ใช่ทำหน้าที่ในการส่งข่าวสารเพียงอย่างเดียว แต่จะเสนอความคิดเห็นและพยายามโน้มน้าวผู้รับสารให้มีความคล้อยตามความคิดเห็นของตน จะเห็นได้ว่าบุคคลที่เป็นหัวหน้าคณะนั้นส่วนหนึ่งจะเป็นผู้นำทางความคิดเห็นของชุมชนต่าง ๆ ซึ่งหัวหน้าคณะที่เป็นผู้นำทางความคิดเห็นนั้นจะเป็นผู้ที่มีอิทธิพล บารมี ต่อประชาชนในชุมชนนั้น สามารถพูดจาโน้มน้าว ให้เกิดมีความเห็นคล้อยตามจนเกิดความเชื่อ และพร้อมที่จะลงคะแนนเสียงเลือกผู้หัวหน้าคณะให้

<sup>13</sup> คุรายละเอียคโน สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน มหาเถระ), สังคหวัตถุ 4 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2528).

<sup>14</sup> Charles R. Wright, Mass Communication : A sociological Perspective (New York : Fandom House Inc; 1975), p. 54.



การสนับสนุนอยู่ ผู้นำทางความคิดเห็นนี้อาจจะเป็นผู้นำโดยธรรมชาติ กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีความสามารถ มีบารมี ด้วยตนเองโดยไม่มีตำแหน่งหน้าที่แต่อย่างใด กับอีกประเภทหนึ่งคือ ผู้นำทางความคิดเห็นที่เกิดจากการมีตำแหน่งหน้าที่อย่างเป็นทางการ หรือเป็นบุคคลที่มีความรู้ เรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษโดยเฉพาะ โดยที่หัวหน้าคณะเหล่านี้จะใช้ความเป็นผู้นำทางความคิดเห็นของตนเพื่อใช้หาเสียงสนับสนุนผู้สมัครที่ตนให้ความช่วยเหลือ นับว่าเป็นวิธีการหนึ่งที่บรรดาหัวหน้าคณะใช้กันอยู่

3.2 ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (exchange theory) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนเป็นทฤษฎีทางสังคมวิทยาอีกทฤษฎีหนึ่งที่ผู้วิจัยนำมาอธิบายถึงวิธีการที่หัวหน้าคณะใช้ในการหาเสียงนอกเหนือจากการใช้ความเป็นผู้นำทางความคิดเห็น ซึ่งแนวความคิดของทฤษฎีแลกเปลี่ยนนี้มีหลักการที่สำคัญซึ่งเกิดจากการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างคนในสังคม โดยเน้นพฤติกรรมของบุคคล จากการศึกษาของ กุทซังค์ กุลทลบุตร<sup>15</sup> ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคลว่าจะมีลักษณะที่สำคัญดังนี้

1. พฤติกรรมของบุคคล โดยมากแล้วจะเป็นการหาเป้าหมายเพื่อตอบสนองกับความต้องการของตนเองซึ่งจะกระทำได้โดยการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น
2. การที่จะได้เป้าหมายดังกล่าว บุคคลจะต้องค้นหาวิธีการเพื่อบรรลุเป้าหมายนั้น เป้าหมายหรือรางวัลแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะด้วยกันคือ

2.1 รางวัลที่เห็นได้ภายนอกอันได้แก่ เงิน ทอง สิ่งของ สินค้า บริการ

2.2 รางวัลภายในอันได้แก่ เกียรติยศ ชื่อเสียง ความรัก ความนับถือ

จากแนวความคิดดังกล่าวพอสรุปได้ว่าบุคคลจะแสวงหาพฤติกรรมอะไรลงไปก็ต่อเมื่อจะได้รับรางวัลหรือการหลีกเลี่ยงจากการถูกลงโทษ โดยรางวัลดังกล่าวที่จะได้รับอาจจะเป็นสิ่งของ และไม่ใช้สิ่งของนั่นเอง และเมื่อพิจารณาในการหาเสียงของหัวหน้าคณะจะเห็นได้ว่าวิธีการหนึ่งที่หัวหน้าคณะใช้คือ การให้เงิน หรือการซื้อเสียง การให้สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เพื่อแลกกับการที่ผู้รับจะลงคะแนนเลือกผู้สมัครที่ตนให้การสนับสนุนช่วยเหลือเป็นการตอบแทนซึ่งกันและกัน

<sup>15</sup>กุทซังค์ กุลทลบุตร, แนวความคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาในมุขเริ่มต้น (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2528), หน้า 179-180.



ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าคณะกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้อาศัยแนวความคิดและทฤษฎีหลายแนวทางด้วยกัน เพื่อเป็นกรอบในการอธิบายความสัมพันธ์ดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยได้คาดการณ์ในสมมุติฐานเพื่อกำหนดเป็นแบบแผนในการดำเนินการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

### สมมุติฐานในการวิจัย

1. การที่ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ไม่สามารถเข้าถึงประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้โดยตรง จึงต้องติดต่อสื่อสารผ่านผู้นำชุมชนเพื่อเป็นตัวกลางระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้ง กับประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การใช้ผู้นำชุมชนเป็นตัวกลางของการติดต่อสื่อสารในการเลือกตั้ง จึงเป็นที่มาของ "หัวหน้าคณะ"
2. หัวหน้าคณะกับผู้สมัครรับเลือกตั้งมีความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นผู้อุปถัมภ์ และผู้ได้อุปถัมภ์ต่อกัน กล่าวคือ "ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่หัวหน้าคณะ ตลอดระยะเวลาทั้งก่อนและภายหลังการเลือกตั้งผ่านพ้นไปแล้ว ส่วนหัวหน้าคณะจะช่วยเหลือในการหาคะแนนเสียงจากประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เพื่อให้ได้มาซึ่งการสนับสนุนและลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งเพื่อเป็นการตอบแทนซึ่งกันและกัน"
3. หัวหน้าคณะใช้ความเป็นผู้นำทางความคิดเห็น และใช้การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กับประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เพื่อให้ลงคะแนนเสียงเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ตนให้การสนับสนุน

### ประโยชน์ของการวิจัย

การศึกษาวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าคณะกับผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยเน้นหลักในประเด็นความสัมพันธ์ของบุคคลทั้งสองที่เข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันในระบบการเลือกตั้งของไทย และนับเป็การวิจัยเพื่อศึกษาถึงหัวหน้าคณะอย่างมีระบบเป็นครั้งแรก การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษากระบวนการเลือกตั้งของไทย และพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงของคนไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งผู้วิจัยขอสรุปประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าคณะกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง ดังนี้คือ

1. เป็นการศึกษาวิจัยถึงหัวคะแนนอย่างจริงจังเป็นครั้งแรกทำให้การศึกษาเกี่ยวกับการเลือกตั้งของไทยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
2. ผลของการศึกษาวิจัยทำให้มีความรู้ ความเข้าใจ ถึงบทบาทและความสำคัญของหัวคะแนนในการเลือกตั้งของไทย
3. ผลการศึกษาทำให้เข้าใจถึงสภาพปัญหา และอุปสรรคในการเลือกตั้งของไทย ตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมพร้อมข้อเสนอแนะ

### ขอบเขตของการวิจัย

ด้วยจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีพื้นที่ในการปกครองทั้งสิ้น 16 อำเภอ กับ 2 กิ่งอำเภอ ซึ่งการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อ 27 กรกฎาคม 252 ได้แบ่งออกเป็น 2 เขตเลือกตั้งคือเขตเลือกตั้งที่ 1 ประกอบด้วย อำเภอเมือง กาญจนดิษฐ์ คอนสัก เกาะสมุย เกาะพะงัน บ้านนาสาร เวียงสระ พระแสง กิ่งอำเภอบ้านนาเดิม กิ่งอำเภอชัยบุรี เขตเลือกตั้งที่ 2 ประกอบด้วยอำเภอพุนพิน ท่าฉาง ท่าชนะ ไชยา ศิริรัฐนิคม บ้านตาขุน พนม และเคียนซา ดังนั้นหากผู้วิจัยจะทำการศึกษาทั้งหมดทุกอำเภอจำเป็นต้องใช้เวลาและงบประมาณจำนวนมากซึ่งเกินกำลังและความสามารถของผู้วิจัยที่จะกระทำได้ เพราะมีเฉพาะการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2529 ในเขตเลือกตั้งที่ 1 ของจังหวัดสุราษฎร์ธานีเท่านั้น เหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกวิจัยผู้สมัครและหัวคะแนนในเขตเลือกตั้งที่ 1 เพราะเหตุผลดังนี้<sup>16</sup>

ประการแรก ประชาชนส่วนมากลงคะแนนเสียงเป็นระบบพรรค หมายถึง การลงคะแนนเสียงเลือกผู้สมัครที่สังกัดพรรคทั้งคณะ

ประการที่สอง เป็นการแข่งขันอย่างสูงระหว่างพรรคการเมืองที่สำคัญคือ พรรคประชาธิปัตย์ กับพรรคกิจสังคมซึ่งพรรคทั้งสองได้รับความนิยมจากประชาชนในระดับสูงมาก

<sup>16</sup>ดูรายละเอียดใน รัตน์ ยืนนาน, ชูศักดิ์ เอกเพชร และสนธยา พลศรี, ความนิยมของประชาชนที่มีต่อพรรคการเมืองสำหรับการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2526 : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุราษฎร์ธานี รายงานวิจัย (สุราษฎร์ธานี : ศูนย์วิจัยวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี, 2529).

และสูงกว่าพรรคอื่น ๆ ประกอบกับสมาชิกของพรรคทั้งสองได้รับการเลือกตั้งในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา

**ประการที่สาม** เป็นการแข่งขันกันระหว่างอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและอดีตรัฐมนตรีหลายสมัย กับอดีตสมาชิกสภาจังหวัดซึ่งมีบทบาทในการเมืองระดับท้องถิ่น มีการรณรงค์หาเสียงและการใช้ห้วคะแนนกันอย่างกว้างขวาง

**ประการสุดท้าย** ผู้วิจัยมีส่วนร่วม และเข้าร่วมสังเกตการณ์ในการเลือกตั้งครั้งนี้ด้วย โดยจะศึกษาในขอบเขตเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างห้วคะแนนกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งในประเด็นที่มาของห้วคะแนน ความสัมพันธ์ของห้วคะแนนกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งและวิธีการที่ห้วคะแนนใช้ในการหาเสียงเท่านั้น

#### นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1. ผู้สมัครรับเลือกตั้ง หมายถึง ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522
2. ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง หมายถึง ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522
3. การเลือกตั้ง หมายถึง ห้องที่ซึ่งจัดเป็นเขตอันที่จะจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

#### นิยามตัวแปรในการวิจัย

1. การเข้าถึงประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งโดยตรง หมายถึง การที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งออกไปพบปะทักทาย พูดคุย หาความรู้จัก เยี่ยมเยียน เพื่อขอคะแนนเสียง ขอร้องให้ช่วยเหลือ โดยการลงคะแนนเสียงให้แก่ตนกับประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทุกคน หรือเกือบทุกคนอย่างทั่วถึงในเขตเลือกตั้ง

2. ผู้นำชุมชน หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งเป็นผู้นำในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน โดยประชาชนในชุมชนให้การยอมรับ นับถือ เชื่อ และมีความศรัทธา

3. หัวคะแนน หมายถึง บุคคลที่เป็นตัวกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้งกับประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง และเป็นผู้ที่หาคะแนนเสียงจากประชาชนให้มาสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ตนเองให้การสนับสนุน โดยที่บุคคลที่เป็นตัวกลางในการติดต่อนั้นจะต้องได้รับการติดต่อกับผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยตรงหรือโดยอ้อม

4. ติดต่อดirect หมายถึง ผู้สมัครรับเลือกตั้งติดต่อด้วยตนเองขอให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นหัวคะแนนให้

5. ติดต่อด้อม หมายถึง ผู้สมัครรับเลือกตั้งติดต่อกับบุคคลหนึ่งบุคคลใดให้เป็นหัวคะแนนโดยผ่านบุคคลอื่นที่เป็นหัวคะแนนก่อนอยู่แล้ว

6. ความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์-ผู้ใต้อุปถัมภ์

6.1 คำนิยามทั่วไป ความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์-ผู้ใต้อุปถัมภ์ หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 2 คน ที่บุคคลหนึ่งมีทรัพยากรมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน โดยแต่ละคนมีอิสระในการเลือกผู้อุปถัมภ์และผู้ใต้อุปถัมภ์ ซึ่งความสัมพันธ์ดำรงมาก่อนการเลือกตั้ง และเมื่อการเลือกตั้งผ่านพ้นไปแล้วความสัมพันธ์ดังกล่าวก็ยังคงดำรงอยู่

6.2 คำนิยามปฏิบัติการ ความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์-ผู้ใต้อุปถัมภ์ หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้งกับหัวคะแนนซึ่งมีลักษณะดังนี้

6.2.1 มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี

6.2.2 เคยมีการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน ทั้งก่อนการเลือกตั้งและภายหลังการเลือกตั้งผ่านพ้นไปแล้ว

6.2.3 ลักษณะการช่วยเหลือผู้สมัครรับเลือกตั้งจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือมากกว่าเป็นผู้รับการช่วยเหลือ

6.2.4 เป็นความสัมพันธ์เฉพาะตัว ผู้ใกล้ชิดผู้สมัครรับเลือกตั้งจะมีอิทธิพลมากกว่าผู้ที่อยู่ห่างออกไป

6.2.5 ผู้สมัครรับเลือกตั้งมีหัวคะแนนหลายคน แต่หัวคะแนนจะมีผู้สมัครรับเลือกตั้งเพียงคนเดียว

## 6.2.6 ความสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจเป็นสำคัญ

### 7. ความเป็นผู้นำทางความคิดเห็น

7.1 คำนิยามทั่วไป ความเป็นผู้นำทางความคิดเห็น หมายถึงความสามารถของบุคคลที่สามารถมีอิทธิพลและใช้อิทธิพลเพื่อการตัดสินใจและความคิดเห็นของบุคคลอื่น

7.2 คำนิยามปฏิบัติการ ความเป็นผู้นำทางความคิดเห็น หมายถึง การที่หัวหน้าคณะมีความสามารถ มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง โดยพิจารณาวิธีการที่หัวหน้าคณะใช้ ดังต่อไปนี้

7.2.1 ใช้การพูดคุย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อโน้มน้าวใจหรือเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เพื่อให้ลงคะแนนเสียงแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ตนให้การสนับสนุน

7.2.2 ใช้ความสัมพันธ์กันเป็นการส่วนตัว

7.2.3 ไม่ใช้อำนาจหน้าที่เพื่อบังคับ ช่มชู้ ให้ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้กับผู้ที่ตนให้การสนับสนุน

8. การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ หมายถึงการที่หัวหน้าคณะให้ผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อแลกเปลี่ยนกับการที่ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งลงคะแนนเสียงเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ตนเองให้การสนับสนุน และผลประโยชน์ที่หัวหน้าคณะให้ตอบแทนเพื่อแลกเปลี่ยนนั้นมีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ คือ ผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ เงิน ทอง สิ่งของ เครื่องใช้ สุรา ยารักษาโรค การบริการ เป็นต้น กับผลประโยชน์ที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ชื่อเสียง เกียรติยศ ความรัก ความนับถือ ความพึงพอใจ เป็นต้น

### วิธีดำเนินการวิจัย

สำหรับวิธีการศึกษาที่จะดำเนินการศึกษาวิจัย จะดำเนินการเป็นขั้นตอนโดยละเอียดทั้งในเชิงทฤษฎี หลักวิธีการ และแนวทางที่สามารถปฏิบัติได้จริง ซึ่งจากสภาพท้องที่ที่จะทำการวิจัยในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าคณะ กับผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ภายในเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยที่หลักการและการดำเนินการปฏิบัติจริงในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เป็นไปตามขั้นตอนอย่างต่อเนื่องตามลำดับโดยละเอียดดังนี้



1. เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) เป็นการศึกษา ค้นคว้าเรื่องความเป็นมาของหัวข้อแบบ ข้อมูลการเลือกตั้ง จากเอกสารต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1.1 เอกสารทางวิชาการ ได้แก่ รายงานการวิจัยการเลือกตั้งสมาชิก สภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2526 ของกรมการปกครอง และรายงานการเลือกตั้งของกรมการ ปกครองและสถิติของการเลือกตั้งของกองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง เป็นต้น

1.2 กฎหมายระเบียบข้อบังคับ ซึ่งได้แก่ พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2522 กฎกระทรวง (พ.ศ.2522) ออกตามพระราชบัญญัติ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2522 และระเบียบข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2522 เป็นต้น

1.3 สิ่งตีพิมพ์ ได้แก่บทความทางวิชาการ ข้อเขียนประมวลเรื่องที่เกี่ยวข้อง กับการเลือกตั้งที่ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ วารสารต่าง ๆ เช่น บทความเรื่องยุทธวิธีและแนว ทางพรรคหาเสียงทางรัฐสภาในการเลือกตั้งทั่วไป ปี 2526 โดย Gary S. Merritt Suwanarat

1.4 เอกสารการวิจัย ได้แก่ ผลงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ อันเป็นหลัก ฐานทางวิชาการต่าง ๆ เช่นผลงานการวิจัยของ พรศักดิ์ ม่องแก้ว และจรรยา สุภาพ เรื่อง "การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดมุกดาหารแทนตำแหน่งที่ว่าง" 14 สิงหาคม 2526" ผลงานการวิจัยของสุวิทย์ รุ่งวิสัย เรื่อง "พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ของประชาชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ 2526" และวิทยานิพนธ์ของสมเกียรติ ส่งสัมพันธ์ เรื่อง "ทัศนคติของประชาชนในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 4 เมษายน 2519" ศึกษากรณีอำเภอภินนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี เป็นต้น

2. ประชากรการวิจัย โดยเป็นการแบ่งประชากรออกเป็น 2 กลุ่มด้วยกัน ซึ่ง ประกอบด้วย

2.1 ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ในเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีผู้สมัคร รับเลือกตั้งทั้งสิ้น 24 คน จาก 8 พรรคการเมือง แต่เนื่องจากผู้สมัครรับเลือกตั้งของ พรรคการเมืองบางพรรคไม่ได้ดำเนินการรณรงค์หาเสียงกันอย่างจริงจัง โดยไม่หวังชัยชนะ ในการเลือกตั้ง แต่สมัครรับเลือกตั้งเพื่อให้ได้จำนวนครบตามที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น ผู้ วิจัยจึงได้กำหนดเฉพาะผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับคะแนนเสียงตั้งแต่ 10,000 คะแนนขึ้นไป เป็นประชากรในการวิจัย ส่วนประเด็นที่กำหนดคะแนนเสียงตั้งแต่ 10,000 คะแนนขึ้นไป มีเหตุผลสำคัญอยู่ 2 ประการคือ

ประการแรก การศึกษาถึงการที่บุคคลเข้ามาเป็นหัวคะแนน ความสัมพันธ์ระหว่างหัวคะแนนกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง และวิธีการที่หัวคะแนนใช้ในการหาเสียง จำเป็นต้องศึกษาวิจัยจากผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับคะแนนเสียงจำนวนมาก ๆ ซึ่งเป็นการให้เห็นถึงความสามารถของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ในการจัดองค์การการหาเสียง การจัดตั้งเครือข่ายทั่วโลก และการใช้หัวคะแนนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการที่กำหนดคะแนนเสียงดังกล่าวย่อมแสดงถึงการยอมรับในความสามารถของผู้สมัครรับเลือกตั้ง กับหัวคะแนนในการหาคะแนนเสียง และการแสดงท่าทีการสนับสนุนจากประชาชน

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาจากคะแนนเสียงที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งแต่ละคนได้รับ ปรากฏว่ามีผู้ได้คะแนนเกินกว่า 10,000 คะแนน มีเพียง 6 คนเท่านั้นจากสองพรรคการเมือง คือ พรรคประชาธิปัตย์กับพรรคกิจสังคม ซึ่งพรรคทั้งสองได้แข่งขันรณรงค์หาเสียงกันอย่างกว้างขวาง มีการจัดองค์การหาเสียงอย่างมีระบบ ส่วนผู้ที่ได้รับคะแนนเสียงต่ำกว่า 10,000 คะแนนลงมานั้น แสดงถึงความนิยมและการยอมรับของประชาชนที่มีต่อผู้สมัครรับเลือกตั้งยังมีน้อยและยังไม่แพร่หลายครอบคลุมทั้งเขตเลือกตั้ง ประกอบกับการใช้หัวคะแนนในการหาเสียงอาจมีจำนวนไม่มากนักหรือไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร คะแนนเสียงที่ได้มาอาจเป็นคะแนนจากญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง มิตรสหาย ซึ่งเป็นคะแนนเสียงที่ไม่ผ่านหัวคะแนนก็เป็นไปได้ แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยจะได้สัมภาษณ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งรายอื่น ๆ ด้วยเพื่อใช้ประกอบให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และมีใช้ประชากรหลักในการวิจัยสำหรับเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้คะแนนเสียงเกินกว่า 10,000 คะแนนมีดังนี้คือ<sup>17</sup>

1. นายบัญญัติ บรรทัดฐาน	พรรคประชาธิปัตย์	68,958	คะแนนได้รับเลือกตั้ง
2. นายพาสกร จรุงรัตน์	"	55,804	" "
3. นายสิทธิพร โพธิ์เพชร	"	53,822	" "
4. นายนิยม หนูศรีแก้ว	พรรคกิจสังคม	17,012	" ไม่ได้รับเลือกตั้ง
5. นายธีระพงษ์ วิชัยดิษฐ์	"	15,561	" "
6. นายธงชัย หวานแก้ว	"	13,933	" "

<sup>17</sup>ดูรายละเอียดในกรมการปกครอง, รายงานการวิจัยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2529 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2530), หน้า 419.

2.2 หัวคะแนน สำหรับหัวคะแนนที่จะใช้ เป็นประชากรในการวิจัยได้มาจากการสัมภาษณ์บุคคลตามขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

ขั้นตอนแรก สัมภาษณ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้ง 6 คน เพื่อจะได้ทราบว่า หัวคะแนนของผู้สมัครมีใครบ้าง หัวคะแนนที่ได้มา เป็นหัวคะแนนที่ติดต่อโดยตรงและมีความใกล้ชิดกับผู้สมัครรับเลือกตั้งมากที่สุด แต่ยังมีหัวคะแนนอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้ติดต่อประสานงาน โดยตรงกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง จึงต้องใช้วิธีดำเนินการสัมภาษณ์ตามขั้นตอนที่สองต่อไป

ขั้นตอนที่สอง สัมภาษณ์หัวคะแนนตามรายชื่อที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งในขั้นตอนแรก ในขั้นนี้จะได้หัวคะแนนที่มีการติดต่อ ประสานงานร่วมกับหัวคะแนนที่ได้มาจากขั้นแรกเพิ่มขึ้น

ขั้นตอนที่สาม สัมภาษณ์หัวคะแนนตามรายชื่อที่ได้มาจากการสัมภาษณ์หัวคะแนนในขั้นตอนที่สอง เนื่องจากหัวคะแนนที่ได้มาจากขั้นตอนแรกและขั้นตอนที่สองถือได้ว่าเป็นหัวคะแนนระดับสูงที่ยังไม่มีความใกล้ชิดกับประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งเท่าที่ควร จึงจำเป็นต้องหาหัวคะแนนที่แตกสาขาจากขั้นตอนที่สองต่อไปอีก ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สาม ซึ่งจะได้หัวคะแนนอีกจำนวนหนึ่ง ต่อจากนั้นให้ดำเนินการสัมภาษณ์หัวคะแนนที่ได้มาตามลำดับดังกล่าวจนถึงหัวคะแนนที่ทำหน้าที่ติดต่อกับประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งโดยตรง รวบรวมรายชื่อหัวคะแนนทั้งหมดที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ทุกขั้นตอน โดยแยกออกตามห้องที่ปฏิบัติงานของหัวคะแนน แล้วแยกออกเป็นรายชื่อหัวคะแนนทั้งหมดไปตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (reliability) และความสมบูรณ์ (validity) เป็นรายชื่อหัวคะแนน โดยทำการตรวจสอบกับผู้นำท้องถิ่น ผู้นำกลุ่ม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ โดยวิธีการสุ่มตัวอย่าง อย่างคร่าว ๆ เพื่อให้ได้หัวคะแนนที่แท้จริง ดังนั้นหัวคะแนนที่ได้มาคือประชากรในการศึกษาวิจัย

### 3. การวิจัยภาคสนาม

3.1 การสัมภาษณ์ (interviews) โดยจะใช้การสัมภาษณ์ 2 แบบ คือ

3.1.1 สัมภาษณ์แบบมาตรฐาน (standardized interview)

คือการสัมภาษณ์ที่มีคำถาม และข้อที่กำหนดแน่นอนตายตัว ใช้คำถามแบบเดียวกันหมด

ตลอดจนมีลำดับการเรียงเหมือนกัน สำหรับวิธีการนี้ ใช้กับการสัมภาษณ์หัวคะแนน

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.1.2 การสัมภาษณ์แบบหยั่งลึก (indepth interview) คือการสัมภาษณ์อย่างเจาะลึก เพื่อเอาความจริงหรือความลับของผู้ถูกสัมภาษณ์ให้มากที่สุด เพื่อให้ทราบเหตุผล และข้อเท็จจริงต่าง ๆ วิธีการสัมภาษณ์แบบนี้ใช้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง และหัวหน้าคณะ

3.2 ระยะเวลาในการวิจัยภาคสนาม การวิจัยภาคสนามแบ่งออกได้เป็นช่วงระยะทั้งสิ้น 2 ช่วงคือ

3.2.1 ช่วงทดสอบแบบสอบถาม การทดสอบแบบสอบถามใช้ที่เขตเลือกตั้งที่ 2 จำนวน 50 ชุด ตั้งแต่วันที่ 5 - 20 ธันวาคม 2530 รวม 21 วัน

3.2.2 ช่วงจัดเก็บข้อมูลจริง ในเขตเลือกตั้งที่ 1 โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะด้วยกันคือ ระยะแรก เป็นการสัมภาษณ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้ง 6 คน เพื่อหารายชื่อหัวหน้าคณะ และนำรายชื่อหัวหน้าคณะที่ได้มาไปทดสอบความน่าเชื่อถืออีกครั้งหนึ่งระยะที่สองเป็นการสัมภาษณ์หัวหน้าคณะตามรายชื่อที่ได้มาโดยใช้แบบสอบถามที่กำหนดไว้ใน 8 อำเภอ กับอีก 2 กิ่งอำเภอ ในการจัดเก็บข้อมูลภาคสนามนี้ผู้วิจัยใช้เวลาทั้งสองระยะโดยเริ่มตั้งแต่ต้นเดือน มกราคม 2531 ถึง ปลายเดือน มิถุนายน 2531

4. การจัดรวบรวมหมวดหมู่ของข้อมูล ได้จากข้อมูล 3 รูปแบบ คือ

4.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่ทำการค้นคว้าจากห้องสมุดกรมการปกครอง สำนักงานนโยบายและแผนมหาดไทย ห้องสมุดสถาบันไทยคดีศึกษา ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และจากกองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

4.2 รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้จากการสัมภาษณ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งจำนวน 6 คน และหัวหน้าคณะจากเขตการเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยการควบคุมการปฏิบัติ การสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลตามความเป็นจริงมากที่สุด

4.3 รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม ได้รับจากการตอบแบบสอบถามจากหัวหน้าคณะที่เป็นประชากรในการวิจัย โดยให้ได้จำนวนประชากรมากที่สุด

5. ศึกษาข้อมูลโดยละเอียด เมื่อได้รวบรวมข้อมูลจากวิธีการต่าง ๆ มาเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะทำการศึกษาข้อมูลที่ได้อ่านแล้ว โดยละเอียดอีกครั้งหนึ่งเพื่อจัดระเบียบเรียบเรียงข้อมูล ตามลำดับของเรื่องเพื่อรายงานการวิจัยต่อไป

6. วิเคราะห์ สรุปผล และเสนอแนะ จากนั้นเรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพิสูจน์สมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยใช้ข้อมูลจากการรวบรวมข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ โดยแยกประเภทข้อมูลจากผู้สมัครรับเลือกตั้งและหัวหน้าคณะ นำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์เพื่อพิสูจน์สมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วนด้วยกันคือ

ส่วนแรก เป็นการศึกษาวิเคราะห์ถึงการที่บุคคลเข้ามาเป็นหัวหน้าคณะ โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ด้วยวิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อเอาความจริงหรือความลับของผู้สมัคร ในประเด็น ขั้นตอน วิธีการ เทคนิคในการรณรงค์หาเสียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาเหตุการใช้หัวหน้าคณะในการหาเสียง การจัดหาคัดเลือก และควบคุมหัวหน้าคณะ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการหาเสียง เป็นต้น นำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่ต้องใช้บุคคลเข้ามาเป็นหัวหน้าคณะในระบบการเลือกตั้งของไทย

ส่วนที่สอง เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าคณะกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง การพิจารณาถึงความสัมพันธ์ได้ใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามซึ่งรวบรวมมาจากการสัมภาษณ์หัวหน้าคณะในระดับต่าง ๆ สำหรับแบบสอบถามสร้างโดยวิธีการของ rating scale จากนั้นนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าคณะกับผู้สมัครรับเลือกตั้งว่ามีความสัมพันธ์ในลักษณะที่สนับสนุนหรือโต้แย้งสมมติฐานที่ตั้งไว้เพียงใด

ส่วนที่สาม เป็นการศึกษาวิเคราะห์ถึงวิธีการที่หัวหน้าคณะใช้ในการหาเสียงกับประชาชน โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้มาจาแบบสอบถามในการสัมภาษณ์หัวหน้าคณะตามหลักเกณฑ์ที่ตั้งไว้ โดยแยกเป็นสองประเด็นด้วยกันคือ การใช้ความเป็นผู้นำทางความคิดเห็นกับการให้ผลประโยชน์ตอบแทน จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยวิธีทางสถิติว่าจะสนับสนุนหรือโต้แย้งสมมติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่

สำหรับเทคนิคทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้เลือกใช้ตามความเหมาะสมว่ามีจุดมุ่งหมายที่จะพิจารณาข้อมูลในลักษณะใดเป็นสำคัญ เช่น ร้อยละ โคลสแควร์ เป็นต้น หลังจากนั้นรวบรวมเพื่อสรุปผล อภิปราย เสนอแนะ แล้วเรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัยต่อไป



## ลำดับเรื่องที่เสนอ

ในการศึกษาวิจัยได้แบ่งการศึกษาวิจัยออกเป็นจำนวน 6 บท ดังต่อไปนี้คือ

บทที่ 1 บทนำ จะกล่าวถึงความสำคัญของปัญหาในการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย สมมุติฐานในการศึกษา ประโยชน์ที่จะได้รับในการศึกษา ขอบเขตของการศึกษา ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะในการใช้วิจัยและลำดับการเสนอเรื่อง

บทที่ 2 กรอบทฤษฎี และแนวความคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ทฤษฎีการสื่อสาร แนวความคิดการสื่อสารสองขั้นตอน แนวความคิดความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์ - ผู้ใต้อุปถัมภ์ แนวความคิดผู้นำทางความคิดเห็น และทฤษฎีแลกเปลี่ยน

บทที่ 3 วิธีการวิจัย เป็นการกล่าวถึงขั้นตอนของการวิจัยทั้งหมด ประกอบด้วย เครื่องมือในการวิจัย ขั้นตอนการวิจัย โครงสร้างของแบบสอบถาม หลักเกณฑ์การให้คะแนน การปรับปรุงแบบสอบถาม สภาพและบรรยากาศในการสัมภาษณ์ หลักเกณฑ์ในการคัดเลือหรือการวัดค่าในแบบสอบถาม

บทที่ 4 สภาพทั่วไปและการเลือกตั้งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจะกล่าวถึงถึงสภาพโดยทั่วไปและการเลือกตั้งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในแง่ของประวัติความเป็นมา สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ผ่านมา โดยเน้นสภาพโดยทั่วไปและผลการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งที่ 1

บทที่ 5 บทวิเคราะห์ เป็นการวิเคราะห์ถึงการที่บุคคลเข้ามาเป็นหัวหน้าคณะ ความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าคณะกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง และวิธีการที่หัวหน้าคณะใช้ในการที่ให้ผู้มีสิทธิออกเสียง เลือกตั้งลงคะแนนเสียง เลือกผู้สมัครที่ตนให้การสนับสนุน

บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ เป็นการสรุปผลที่ได้จากการศึกษาวิจัย เพื่อทดสอบสมมุติฐานที่ให้ไว้ว่าเป็นไปตามสมมุติฐานหรือไม่ ประการใด และชี้ให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของหัวหน้าคณะ โดยเฉพาะลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าคณะกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง พร้อมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อนำผลจากการศึกษามาประยุกต์ใช้ประโยชน์ในการเลือกตั้งของไทยต่อไป.